

SÓLYOM BARBARA

A középiskolások szüleinek infokommunikációs eszközhasználattal kapcsolatos attitűdjei

„Be vagyok jelölve náluk. Ezt nem is nagyon kellett kérni.”

BEVEZETŐ

Kutatócsoportunk¹ 2015-ben a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság támogatásával egy olyan alapkutatási programot indított el, mely segíti az ifjúság és a digitális kultúra viszonyának megértését. Ennek keretében 2015-ben és 2016-ban két olyan empirikus kutatást végeztünk, melyek az okostelefon-használat szokásait tárták fel a magyar általános iskolás felső tagozatosok (Sólyom, 2016) és középiskolások (Sólyom, 2015) körében. 2017 tavaszán folytattuk témánk vizsgálatát, ekkor a középiskolások számítógépes, online játékos szokásait néztük meg,² illetve a középiskolás gyerekeket nevelő szülők IKT-eszközhasználatával kapcsolatos tapasztalatait, véleményeit és attitűdjeit vizsgáltuk. Ez utóbbinak eredményeit közöljük most, erős hangsúlyt helyezve interjúalanyaink eredeti megnyilatkozásaira.

a szülőket ritkán vonják be a vizsgálatokba

A kutatás célja és kérdései

A téma hazai szakirodalmát feltárva azt látjuk, hogy az IKT-eszközökkel kapcsolatban a gyerekekkel és a tanárokkal, iskolákkal számos kvantitatív és kvalitatív kutatás

készül (például Mihalik, Szabó és Kovács, 2014; Gombos, Hevérné és Kiss, 2015; Kárpáti, Kis-Tóth, Racsko és Antal, 2015; Körösi, Námesztovszki és

Esztelecki, 2015; Muhi, Körösi és Esztelecki, 2015; Szunyoghné, 2015; Dorner, Hatvani, Taskó, Soltész, Estefánné és Dávid, 2016; Havassy, 2016; Kiszelák, 2016), de a szülőket ritkán vonják be a vizsgálatokba, holott a középiskolás években is jelentős hatása van a családnak a gyerekek mindennapjaira, fizikai, lelki és mentális állapotára. Úgy gondoltuk, hogy a szülői attitűd megismerése fontos lehet ebben a kutatási témakörben.

Kvalitatív kutatásunkban a szülőktől megkérdeztük a következőket: Mennyire fontosak a családban a különböző IKT-

¹ Óbudai Egyetem, Egyetemi Kutató és Innovációs Központ, Digitális Kultúra és Humán Technológiai Központ

² Az empirikus kutatási eredmények publikálása folyamatban van.

eszközök; kinek milyen IKT-eszköze van otthon, hogyan osztják meg ezek használatát, általában mit mire, mikor, hogyan használnak közösen vagy egyenként; milyen előnyeit és milyen hátrányait látják ezen IKT-eszközöknek a családi életben, a család működésében és az egymás közti kapcsolatban; mit szeretnek ezekben az eszközökben és mit nem szeretnek. Témánkból adódóan fontos volt megvizsgálnunk a gondolkodásra, az értékrendre, az attitűdre és magára az eszközhasználatra is ható generációk közötti különbséget. Ezért érdekelt minket az is, vajon a szülők látnak-e különbséget köztük és a gyerekek között. Ha igen, akkor annak milyen előnyeit és hátrányait tapasztalják. A szülői kontrollról, a családi elvárásokról, szabályokról, a privát szféra kezeléséről és ennek fontosságáról – ahogy korábban a gyerekeket – most szüleiket kérdeztük. Kíváncsiak voltunk véleményükre és tapasztalataikra a különböző infokommunikációs és digitális eszközök, illetve az okostelefon használatával kapcsolatban az iskolai oktatásban, tanulásban.

A kutatás módszertana

Vizsgálatunkban a kvalitatív módszerek közül a mélyinterjú és a történetmesélés módszer keverékét, illetve a diskurzus-elemzést alkalmaztuk. Mivel főképp részletesen elmondott tapasztalatokra, élményekre, véleményekre és attitűdökre voltunk kíváncsiak, a kvantitatív módszerek alkalmazását – ebben az esetben – nem tartottuk sem megfelelőnek, sem szükségesnek. Ezt a módszertani megfontolást indokolja az is, hogy a fent hivatkozott ko-

rábbi kutatásaink során is így jártunk el, s ily módon újabb eredményeinket össze tudjuk hasonlítani a korábban végzett kutatásaink eredményeivel.

Kutatásunkban kis mintával dolgoztunk, ezért eredményeinket érdemes fenntartásokkal kezelni. Elsősorban figyelemfelkeltésre, lehetséges kutatási irányok kijelölésére használhatók. Összesen 10 mélyinterjút készítettünk a korábban megkérdezett tíz középiskolás, 15–19 éves diák egy vagy mindkét szülőjével, akik Budapesten vagy annak környékén élnek. Alanyaink között volt szakmunkásképzőt végzett, érettségizett és diplomás szülő, foglalkozásukat tekintve pedig gazdasági középvezető, adminisztrátor, hivatalnok, befektetési tanácsadó, egyetemi tanár, pszichológus terapeuta, közgazdász, külkereskedelmi igazgató, óvónő, mentősofőr, könyvszerkesztő, konyhai dolgozó, takarító, bolti eladó, két éve munkanélküli és nyugdíjas. A családi összetétel is eltérő volt, a jövedelmi kategóriák változatosak, illetve a lakókörnyezet is nagyon különbözött egymástól.

Kutatási jelentésünkben az eredményeket eredeti interjúrészletekkel szemlél-tetjük, az egymástól elválasztott idézetek különböző alanyoktól származnak. Az idézetek után nem jelöljük a közlő pontos társadalmi jellemzőit (például nem, életkor, foglalkozás), mert a tapasztaltak szerint annak ellenére, hogy alanyainknak nagyon eltérőek a szociokulturális jellemzőik, kutatási témánk tekintetében releváns véleményük, attitűdjük, értékrendszerük és gondolkodásuk, valamint tapasztalataik hasonlóak, illetve bizonyos kérdésekben egyezőek.

tapasztalatokra,
élményekre, véleményekre
és attitűdökre voltunk
kíváncsiak

KUTATÁSI EREDMÉNYEK – EREDETI INTERJÚRÉSZLETEKKEL

IKT-eszközök a családban

Az okostelefon minden vizsgált családban alapeszköznek tekinthető, „nélküle nem tudnának élni”. Ez azonban nem jelenti azt, hogy minden szülő ugyanúgy használja és kihasználja telefonját, mint gyerekeik. Alapvetően praktikus okokból vettek okostelefont: szinte már csak azt lehet kapni; árban nincs jelentős különbség egy okos és egy nem okos telefon között; illetve ha okos a telefon, akkor szabad Wi-Fi hozzáféréssel ingyen tudnak kommunikálni egymással, főként a gyerekekkel Viberen vagy Messengeren keresztül. Így a drágább telefon ára is hamarabb megtérül.

A szülők telefonjukon elsősorban telefonálnak, ha szükséges, e-mail-eket váltanak, ritkán, sürgős esetben megkeresnek a neten valamilyen információt. Tulajdonképpen a telefonáláson kívül minden online tevékenységet otthonról is tudnak végezni, és ha tehetik, teszik is, mert a laptop vagy az asztali gép nagyobb képernyője kényelmesebbé teszi az ügyintézkést. A telefont a szülők nagy többsége a fentiekén túl a biztonságérzet végett használja; bármi történik a gyerekekkel vagy a társukkal, elérhetőek legyenek számukra.

Az otthoni laptop, asztali számítógép – illetve néhány család esetében tablet – közös használatúak, kivéve, ha a szülőnek munkaeszköze a készülék, és hordozza azt magával. Ilyenkor nem engedik meg a gyerekeknek azok használatát, vagy csak nagyon ritkán (például nyomtatáshoz), hi-

szén féltik munkahelyi dokumentumaikat és beállításait.

Az eszközöket a szülők otthon, munkavégzésen kívül ritkán használják. Ha mégis, akkor a következőkre: a családi adminisztráció intézése, hírek olvasása, Facebook-oldal nézegetése, ismerőssel vagy baráttal Skype-on történő kommunikáció, zenehallgatás, családi fotók rendezgetése, néha játék vagy gyerekekkel közös leckeírás. A legtöbb szülőnek – több

anyának, mint apának – van Facebook-oldala, de többségük csak azért regisztrált vagy regisztráltatott az oldalra, hogy gyerekeiket lássák és figyelhessék ott. Több szülő

említette, hogy a munkahelyén egész nap laptopon vagy asztali gépen dolgozik, ezért egyáltalán nem vágyik rá, hogy otthon is bekapcsolja. Sőt, azt élvezi, ha elő sem kell vennie, és csak létezhet, pihenhet gépek nélkül. A munkájában ugyan nélkülözhetetlen eszköz, de otthon csak a gyerekek miatt vannak gépek.

„Énnekem van egy benti gépem, azt általában hordom magammal, de nem szeretem itthon használni, és nem szoktam böngészni, meg nem tudom, mit csinálni. Egyébként a tévén nézem a YouTube-ot. Amikor már mindenki elcsendesedett, és véget értek a napi programok, akkor régi koncerteket nézek fejhallgatóval. Tehát ez az egy internet-aktivitásom. Itthon már nem szoktam semmi mást nagyon nézni. Napközben megnézem az Indexet, meg a híreket, meg amiket kell, úgyhogy ha lehet, itthon be se kapcsolom. A telefonommal meg különösen rideg kapcsolatot ápolok, tehát ha lemerül pénteken, vagy abban az autóban hagytam, amit a lányom elvitt magával és vasárnap este adja vissza, akkor nem tűnik fel, hogy nem volt nálam egész hétvégén a

azt élvezi, ha elő sem kell vennie, és csak létezhet, pihenhet gépek nélkül

telefon. Kifejezetten utálok, ha megcsörren. A munkámhoz kell, és éppen ezért alakult ki ez a furcsa, ambivalens viszony. Napközben mindent használlok, és kell is, de itthon nem kell már, elég volt. Annyira, hogy a rokonaim már tudják ezt; hétvégén, ha van valami, nem engem hívnak, hanem a feleségem, mert ő felveszi, én meg nem tudom, hol a telefonom, vagy le van balkítva, vagy letettem valahova, vagy a kocsiban maradt stb.”

A családi gépeken közösen szoktak filmeket nézni, fényképeket tárolni és nézegetni, információkat keresgélni, vásárolni vagy csak nézelődni, illetve a különböző dokumentumok, házi feladatok nyomtatása és szkennelése is egy közös gépről indul, és ha kell, segítenek egymásnak. Az asztali számítógépeket vagy ún. családi laptopokat mindenki használja, osztoznak rajta.

Minden családban van Wi-Fi, így gyakran előfordul, hogy házon belül is online kommunikálnak egymással a családtagok, hiszen a kamaszok szeretnek elvonulni, bezárkózni szobájukba, illetve ha éppen barátjuk vagy barátnőjük náluk van, akkor a szülők sem szeretnek személyesen zavarni.

Generációs különbségek az IKT-eszközök használatában

A szülők mind érdeklődésben, mind hozzáállásban, mind IKT-eszközök használatában látnak különbséget köztük és gyerekeik között. Ezt a különbséget a szülők többsége jelentősnek tartja, néhányuk kevésbé.

Az infokommunikációs eszközök használatával kapcsolatban a különbségek egyöntetűen kis mértékűnek mutatkoznak.

kölcsönös tudás-
tapasztalatátadás történik
szülő és gyerek között

A szülők egy része szerint a különböző IKT-eszközök, programok és alkalmazások használatát ők is meg tudják tanulni (Facebook, Viber), csak éppen nem érdekli őket, nincs miért megtanulniuk. Amire és ahogy szükségük van, azt megtanulják. És számos esetben előfordul, hogy a szülők tanítják meg a gyerekeket bizonyos programok használatára: az e-mail-ek írására és etikettjére, a ppt szerkesztésére és/vagy prezentációk megtartására, a dokumentumok formázására, az esszéírás formai követelményeire. Ezeket nem minden iskolában tanítják, így a szülők gyakran segítenek a gyerekeknek. Vagyis kölcsönös tudás- és tapasztalatátadás történik szülő és gyerek között. Egyik alanyunk szerint még nem is tudjuk, még nem látjuk, hogy valójában miben és mennyire különböznek a mai gyerekek szüleiktől.

„Mindenki csinálja, amihez ért, és akkor néha [a gyerekek] megkérdezik. Amikor neten keresztül rendeltem, azt nézték, hogy én hogyan használom a kártyát, miket kell

beírni, és hogyan kell használni. Ezt végignézték, és akkor utána nyilván készség szinten ők is tudják már csinálni. A szállást, utazást a férjem szokta lerendezni, neki van tudása arról, hogy mit érdemes nézni, hol érdemes repülőjegyet venni, vagy hogy érdemes a repülőjegy árának változását követni, erre kiépített rendszerrel rendelkezik.”

„Ugyanannyi a különbség, mint köztem – amikor én gyerek voltam – és az én apukám között. Ugyanannyi. Hát emlékszem a felvevős magnóra meg a szalagra, utána jött a CD, na, az már öneki felfoghatatlan volt. Vagy a számítógép.”

És körülbelül ugyanakkora [különbség] van [a gyerekeink és] közöttünk. Sőt, lehet, hogy még nagyobb, csak mi azt még fel sem fogjuk, mert, ugye, a tudomány nem egyenes arányban, hanem exponenciálisan kezdett el felfelé menni. Tehát valószínű, hogy sokkal nagyobb a szakadék, mint ami közöttem és apukám közt volt, csak mi ezt alulról nem tudjuk úgy megítélni, mert nem tudjuk még, hol a csúcs. Tehát én azt látom, hogy ha a feleségem anyukája átjön – vagy akár mi is a telefonon valamit keresünk –, akkor odaadom, és [a gyerekek] már úgy áll a kezében... Ő így írja az SMS-t, két kézzel, én meg így, tudod, egy kézzel pötyögöm, bénán.”

A legtöbbször a gyerekek szokták megtanítani szüleiknek az eszközök, programok és alkalmazások használatának első lépéseit, utána már a szülők is elbaldogulnak addig a szintig, amíg nekik kell. A Facebook-oldalak rendszerint így jönnek létre, a Viber használata is így fejlődik; a gyerekek regisztrálnak a szülőknek, az alapadatok beírását és a legfontosabb lépéseket megmutatják nekik, és onnantól boldogul a szülő is. Néha elbizonytalanodnak, vagy rákérdeznek bizonyos történésekre vagy jelenségekre, de egy kis segítség után megy tovább a használat. De csak addig a szintig tudják kezelni az eszközöket, amíg nekik a napi használatban szükségük van rá.

„Persze, óriási [a különbség], igen, mert nem használom, magát a rendszert nem ismerem, és bizonyos dolgokat nem tudok. Ahhoz nekem ugyanígy rendszeresen kéne használni, hogy minden nap bemerjek mindenhova, és akkor már tényleg úgy tudnám használni, mint, mondjuk, egy telefont. De nem használom, így sokkal nehezebb. Egy héten csak egyszer ülök oda tíz percre vagy fél órára, ez nagyon kevés. De amire kell, elég.”

Abban azonban minden alanyunk egyetért, hogy a gyerekek gyorsabban tanulnak a digitális térben, gyorsabban lépnek tovább és értenek meg dolgokat fejben is és manuálisan is. A fejükben valamiféle rendszer alakult ki, egy újszerű gondolkodásmód, látásmód, amivel a teljesen új készülékekhez is olyan magabiztosan nyúlnak hozzá, olyan gyorsan, sokszor automatikusan kapcsolnak be, indítanak el vagy üzemelnek be készülékeket, vagy egyszerűen maguktól értik az algoritmusokat, úgy, ahogy a szülők sohasem lesznek képesek. Ezt a fajta hozzáállást maguk a gyerekek sem értik, erre mindegyikük azt mondta, hogy „csak úgy megy, csak magától, csak úgy tudom”.

„Ami nehézség, hogy múltkor is mondtam neki: »figyelj, ha te most ilyen gyorsan megcsinálsz mindent, és nem ennyi lett volna, hanem szántál volna anyádra három percet, akkor a következő héten nem fogom újra megkérdezni«. De mivel nem értem a logikáját – »honnán a bűbáratból szedted ezt elő, mit csináltál« – ezért nem megy. És most már időnként le szokott állni, és elmagyarázza, hogy »anya ez itt és így van, és micsoda«. És nem azért, mert ő ebben zseni, vagy különösen érdekelné mindez, hanem, azt gondolom, ebben a korosztályban ez nekik már alapkészség-szinten van, hogy ezeket használni tudják.”

„Hát gyerekkorában nekem már volt egy laptopom. A betűkhöz még semmi köze nincsen, de odamegy, és tudja, hogy melyik soron kell lelépni egy ablakot és hova kell bököni. Tehát nem kell tudnia, hogy mi van odáírva. Meg ezeknek [a telefonoknak] a kezelését is – bárki telefonjának a fellevesét, letevesét, hangosítását, rákapcsolását – mind tudják.”

A gyerekek újszerű, más gondolkodásmódja *nemcsak a számítástechnika terén nyilvánul meg*. Egy interjúalany szülőpárosunk 18 éves gyermeke például tökéletesen kiemelte az együtt megnézett Ibsen-színdarab lényegét. Két-három mondatban el tudta mondani, miről szólt. Ez a *gyorsaság és tömörség* még a szülőket is meglepte. Az előadás hibáit és erősségeit is megemlítette a gyerek. A szülők előtte érezték, hogy valami

nem volt jó a darabbal, de mire átgondolták vagy megfogalmazták volna, a gyerek már elmondta és összegezte. Ennek a generációnak olyan pszichológiai „megmunkáltsága”, pszichikai technikái, mechanizmusai

vannak, amelyek a mostani felnőttek ifjúsága idején csak jóval hosszabb idő alatt fejlődhetek ki. A szülők azt tapasztalják, hogy fiuk és annak barátai sok mindent tudnak az életről, amit a szülők biztosan nem tudtak 17-18 évesen. Több mindent megéltek már a hétköznapi életben, amit a szülők ennyi idős korukban még nem. És nem biztos, hogy felszínesen. Lehet ez ugyanolyan mély megélés, mint a felnőttek esetében, csak gyorsabb, és korábban jön. Csiszoltabbak a képességeik bizonyos pszichológiai jelenségek fölismeréséhez és felfedezéséhez, mint a szülőknek volt ennyi idős korukban. És ez nem attól függ, hogy olvasták-e az *Anna Kareninát* vagy *A kőszívű ember fiait*. Az is lassú lesz nekik. Számos irodalmi mű van, ami csiszolja a lelket és az elmét, de a mai gyerekeknek ezek a művek nem biztos, hogy azt és úgy nyújtják, mint szüleiknek.

csiszoltabbak a képességeik bizonyos pszichológiai jelenségek fölismeréséhez és felfedezéséhez, mint a szülőknek volt ennyi idős korukban

Mindezek a tulajdonságok és jellemzők sem nem előnyök, sem nem hátrányok; egyszerűen mások, mint a szülőkéi.

„Igen, persze, van különbség, de ez nem a kütyük miatt van. Például nagyon gyorsak [a gyerekek]. Én azt látom, hogy ha például egy filmet nézünk együtt – többször szerettük volna, hogy néhány klasszikus filmet nézzünk meg együtt, nem a III.

Richárdra gondolok feltétlenül, hanem, mondjuk, a Volt egyszer egy vadnyugatra –, az lassú nekik.

(Bár mondjuk ebben mi is változtunk. Néhány film, amit újraneztem így 25 év után, már nekem is lassú. Például azok a felvezetések, amikkel megnyitnak

egy témát... Szóval én is fejlődök.) De ezt akár a színházra is mondhatjuk. Voltunk úgy együtt, hogy azt láttam, hogy neki ez nem jött be. »Jelezzék le három ikonnal, és kész.«³ Mintha tömörített üzenetekre lennének berendezkedve, az volt a benyomásom. De akkor is veszik. Tehát nem azt látom, hogy árnyalatlanabb ettől a gondolkodásuk. Hanem ahogy írnak vagy beszélnek, bizonyos jelekre teszik át, amit nekünk még ki kellett bontani, mert nem volt evidencia. Nekik evidenciává válik; már megvan. De ezt csak egymás között tudják lekommunikálni.”

Két tanár szülőnk is volt a mintában, akik szerint a gyerekek kommunikációja, szövegértése, szövegfelépítése és gondolati szerkesztése, kifejezése „elmaradottabb”, mint a szülői generációé. Nehezen írnak meg egy esszét, mert annak nincs íve,

³ Itt a gyerek véleményét idézte az anya. Ti.: minek elhúzni az időt bizonyos témáknál vagy reakciónál, minek bonyolítani a kifejezéseket és értelmezéseket – jelezzék le a darabban három ikonnal, és kész.

nincs logikája, „kesze-kusza”, sokszor a szavak is szlengek vagy félszavak, mert ehhez vannak szokva. A klasszikus írósokat, a klasszikus irodalmat nem ismerik, nem tudják, milyen egy teljes és felépített szöveg. Szerintük kitermelődött egy olyan egyetemista és középiskolás réteg, aki nem beszél a magyart, és nem tud ezen a nyelven írni sem. Ugyanígy probléma a helyesírás elvesztése is, ugyanis a géppel írt szövegek magukat automatikusan javítják, és valójában a gyerekek nem tudnak helyesen írni. A szülők is észreveszik magukon, hogy ők tudnak ugyan helyesen írni, de ha üzenetet vagy bejegyzést írnak, akkor ők is szlenget használnak, és átveszik az ehhez kapcsolódó rossz helyesírást. (Hozzá kell tennünk, hogy nem sokkal korábban több olyan középiskolás gyerekekkel is találkoztunk, akik beszámolóik szerint az ő iskolájuk nagy gondot fordít a szép beszédre, a szóbeli megnyilvánulásokra és kifejezésmódokra, a klasszikus irodalomra. Iskola-, tanár- és családfüggő, hogy egy gyerek milyen módon és hogyan nyilvánul meg akár szóban, akár írásban.)

„Az interperszonális kapcsolatokban szerintem nagy a különbség. Tehát biztos, hogy bennük van ez a globális működés, hogy teljesen természetesen használnak bárkit, bármilyen távolságra információforrásként. Mentünk például valahova, csak egy megjegyzést tettem, hogy ilyen lehet az idő Kanadában, csak úgy mondtam valamelyik nap, valamelyik téli napon, erre a lányom két perc múlva, hogy igen, ott is esik a hó és ennyi fok van. Kiderült, hogy kint van egy barátnője és megkérdezte gyorsan tőle, ami nekem

kitermelődött egy olyan egyetemista és középiskolás réteg, aki nem beszél a magyart, és nem tud ezen a nyelven írni sem.

egyre jobban „szétfolynak”, kevésbé figyelnek, és nem emlékeznek arra, amit percekkel ezelőtt mondtak

eszembe se jutna, még ha kint lenne a barátnőm, akkor sem. Ők pillanatok alatt lefolytatják ezt az információcserét. És persze a kinti lány is természetesnek veszi, hogy valaki ezt kérdezi tőle, és azonnal válaszol is neki. Ezt ők teljesen természetesnek veszik. Tehát ez biztosan más: az a fal leomlott, hogy lenne távolság. Mert nincs.”

A szülők a generációs különbségek között említették a multitasking megjelenését. Szerintük az, hogy a gyerekek egyszerre több mindenre figyelnek és egyszerre több mindennel foglalkoznak, nem jó, mert felszínessé teszi azt, amit tesznek. A szülők is egyre gyakrabban veszik észre magukon, hogy egyszerre több mindent csinálnak (például gép előtt ülnek, dolgoznak, közben jön egy levél, azonnal válaszolnak rá, megsörren a telefon, felveszik). Ezzel tapasztalataik szerint egyre jobban „szétfolynak”, kevésbé figyelnek, és nem emlékeznek arra, amit percekkel ezelőtt mondtak. Ez szerintük érvényes a gyerekekre is; az egyszerre több mindenre figyelés nem hatékony.

A szülők is „fejlődésképesek”. Mind a gyerekek, mind a szülők szerint, ha lassabban is, de a szülők is változnak hozzáállásban, használati bátorságban és a tapasztalatszerzés terén. Ha a szülők visszagondolnak az egy-két-három évvel ezelőtti digitális világhoz való viszonyuk helyzetére vagy konkrétan egyes eszközök használatára, illetve a tanulási folyamatra, akkor egyértelműen egy azóta bekövetkezett fejlődésről, gyorsulásról, rugalmasságról és magabiztosságról beszélnek. Az új fogalmak használata, az új nyelvezetek

elsajátítása kicsit nehezebben megy, mint a készülékek használatának megtanulása, ennek oka pedig főképp az, hogy a gyerekek még külön szlenget is gyártanak az adott új kifejezésekre.

A fent említett generációs különbségek azonban a szülők szerint nem jelentenek komoly és mély problémát vagy konfliktust a családokban. Kisebb türelmetlenség, indulatosság és kiabálás, átmeneti mosolyzünet előfordulhat, de mindenki tudomásul veszi és elfogadja, hogy a digitális világban a gyerekek jobban, a szülők kevésbé boldogulnak, a nem digitális világban pedig fordítva. A két világ némiképp különbözik, és a szülőknek is és a gyerekeknek is van mit tanulnia a másiktól. Ha a család jól működik, akkor mindannyian élnek is ezzel a lehetőséggel.

Az IKT-eszközök jellemzői és hatásuk a családi életre

A szülők több előnyét és több hátrányát is fel tudták sorolni a különböző infokommunikációs eszközöknek, de összességében nem kategóriákban és szélsőségekben gondolkodtak, hanem a megoldás lehetőségében. A megoldás pedig számukra az, hogy amennyire szükséges, alkalmazkodnak a jelenlegi helyzethez.

„Arra kényszerülök, hogy lépést tartsak és tanuljak – ez az előnye. Nekik pedig türelmesnek kell lenniük, meg kell tanulni türelmesnek lenni. Énnekem mindig eszembe jut az, hogy milyen volt az anyukám és köztem a viszony. Én vittem haza az új dolgokat – ő a megszokott dolgok mellett tartott ki. Gyakran nem értettem őt, hogy miért van valami mellett úgy leragadva, és miért nem tud továbblépni. Most már

megértem, igen. És azért bosszant, hogy mindig le vagyok maradva, hogy öregszem. A gyerekek abban a korban vannak, hogy szellemileg száguldanak, míg nekem nagyon nehéz lépést tartani, nem tudok úgy száguldozni, mint ők.”

„Nem tudom megítélni, hogy őket vajon [a digitális kultúra és eszközeinek használat] jobban érdekli-e, de azt el kell fogadni, hogy változott a dolog: az információ átadásának ma ez a járatos módja és nem a nyomatos. Tehát az, hogy gyorsabb, jobban hozzáférhető. Ma már

nekem nagyon nehéz lépést tartani, nem tudok úgy száguldozni, mint ők

senki nem tudja és én sem tudom elképzelni, hogy ha valami érdekel, akkor levegyem a Révai Lexikont a polcról, és abban keressem meg, hogy mit jelent

a nem tudom én, micsoda, hanem beütöm a Wikipédiába vagy a Google-ba, és megnézem. Ők már nem is tudják, hogy mi az a Révai Lexikon, ami nem feltétlenül baj.”

„Hogy a mai gyerekek otthon vannak már a digitális világban, ennek így kell lennie, ez normális, nem kérdés. Így a szülő is sokat tanul tőlük, és muszáj haladnia velük. Illetve jobban belelátok az ő dolgaikba. Nem célom, hogy lesekkedjek utánuk, de különben nem hallanám, hogy mit és hogyan osztanak meg egymás között, hogy beszélnek egymással. Így meg részese leszek.”

Az előnyökre és hátrányokra való rákérdezés nyomán a szülők az elérhetőségen (azaz a biztonságon) és a könnyű ügyintézésen túl előnyként említették a fent már említett tudás- és tapasztalatátadást. Ez összehozza a családot. Közös program, hogy egymásnak elmagyarázzák a működéseket, vagy együtt gyakorolnak, a próbálkozásokon pedig nevetnek és viccelődnek. Egyik alanyunk ppt megírására

és közönség előtti prezentálásra tanított a 15 éves lányát. Ez jó családi programnak bizonyult, sokat tanultak belőle emberileg is, jobban megismerték egymást és építette a gyerekek személyiségét.

Az interjúalanyok az eszközök, illetve a digitális világ hátrányos következményeként említették, hogy a gyerekek sokkal hamarabb válnak felnőtté, önállóvá, mint a szülők idejében a gyerekek. Ezt nehéz elfogadni, és féltik is őket a korai felnövéstől.

Ezzel kapcsolatos a pillanat átélésének hiánya is. A gyerekek a szülők szerint nem élnek át és megpillanatokat, mert közben nézik és nyomkodják a telefont, szelfiket készítének. Nem az adott élményre figyelnek, és nem azt élik át, hanem pózolnak és keresik a legjobb beállítást a fényképhez. A szülők szerint a jelent kell élvezni, azt kell megtanítani nekik, és ha éppen az a pillanat nem különös, akkor vonuljanak el a szobájukba és nyomkodják a telefont. Vagyis *akkor nézzék meg, mi történik mással, amikor velük épp nem történik semmi különös*. Most csak akkor tudnak egy nagy élményt „lezárni”, ha azt lefotózzák és felteszik Facebookra vagy az Instagramra. Ha találkoznak egy hírességgel, egy szokatlan jelenséggel vagy egy különös eseménnyel, akkor úgy érzik, nem ér semmit, ha azt nem fotózzák le és nem teszik ki a Facebook-oldalukra. Mindent kifelé reprezentálnak, ahelyett, hogy megélnék, és úgy tűnik, állandó késztetésük van arra – néha görccsként is jellemezhetnénk –, hogy minél érdekesebbek legyenek.

A digitális eszközök másik hátránya – de egyesek szerint nem hátránya, csak egy

új jelenség – a kognitív képességeket érinti, mégpedig a gondolkodás megváltozását.

„Mindig azt mondom, hogy a 21. század pestise ez a telefon. Ez a legártalmasabb, ami most létezik. Gondolj bele, iratom a dolgozatot, és látom, hogy mindenki a telefonját piszkálja. Egyszerűen nem is hajlandó gondolkodni egy olyan kérdésen, amit valaki meg tudna oldani normál, átlagos intelligenciával, hanem csak abban

tud gondolkodni, hogy a telefonban majd... Az ad neki erőt. Hogyha az nincs, akkor vége, elveszik, nincs tovább, leblokkol.”

„A kütyük egy másfajta, újfajta csatornát jelentenek, amit mi, szülők nem

nagyon értünk. Egyszerűen tényleg analógok vagyunk. Az én korosztályom tényleg analóg a digitális világban. Látom, hogy az összes paciensem a telefonjába írja be az időpontot az óra végén, amikor megbeszéljük. Nekem most is kisokosom van, mert nekem kell látnom az egész hetet, hogy oda „át tudjak nyilazni” vagy ilyesmi. Fel tudnám írni a telefonomba is, tehát nem technikailag nincs rá készségem, csak nem

úgy van berendezve az agyam, hogy az nekem jól esne. Tehát nem akarom a telefonomba írni őket. Nem abban a struktúrában működik az agyam. Ez nem lényegi, tartalmi változás, hanem struktúrális változás.”

a gyerekek a szülők szerint nem élnek át és megpillanatokat, mert közben nézik és nyomkodják a telefont

nem is hajlandó gondolkodni egy olyan kérdésen, amit valaki meg tudna oldani normál, átlagos intelligenciával

A szellemi és gondolkodásbeli kiszolgáltatottság is veszélyforrást jelent, ha csak infokommunikációs eszközökre hagyatkozunk:

„Ez a sok kütyü őket olyanná teszi, hogy úgy érzik, ezzel mindent meg tudnak oldani. És valóban, nagyrészt igaz is, mindent meg tudnak oldani. Viszont a számítástechnikának nagy hátránya, hogy ha nem tanulják meg előtte az alapokat, a kiindulási pontokat, akkor nincs rutinjuk, nincs tudásbeli tapasztalatuk, mindent elhisznek, amit a számítógép kiad, és ezzel nagyon-nagyon kiszolgáltatottá teszik magukat. Ha, ne adj’ Isten, valaki küld egy vírust egy ilyen programra vagy az összes mobiltelefonra, akkor egy csomó ember – mit tudom én – neki-megy a Dunának, mert a gép azt mutatja, hogy 'itt jobbra'. Én hidakat tervezek, ott elég egy kis baki, elmérni a híd két végét, aztán nem érnek össze, vagy lezuhan valaki.”

Több szülő említette a türelmetlenség megjelenését. A telefon türelmetlenné teszi az embereket – gyerekeket és felnőtteket –, mindent azonnal el akarnak intézni, és ha késik valaki pár percet, akkor azonnal ráüzennek vagy csörögnek. Elfelejtettek várni és tolerálni. Ezt a tulajdonságot több szülő magán és gyerekén is látja: az elmúlt öt évhez képest mind türelmetlenebbek.

Az okostelefon hátrányaként jelölték meg azok állandó és túlzó használatát is. Az eszköz mindig a gyerekek kezében van, és ahogy pár másodperces csönd támad, azonnal bekapcsolják. Társasági életben, családi eseményen gyakran veszekedés kerekedik ebből. A gondolkodást vagy memóriát igénylő napi kérdéseknél is azonnal megnézik, meg sem próbálják használni az eszüket.

Ami a generációs különbségekben megtestesülő hátrányos hatásokat illeti, a gyerekeknek a szülők szerint

sokkal több ingerre, látványra, vizualitásra van szükségük, mint nekik. Ezért is nehéz egy közös családi program vagy nyaralás megszervezése. A kiállításokat, múzeumokat, színházat és városnézéseket a gyerekek unják, pedig a szülők szeretik, ők viszont a fesztiválózó forgatógokat nem viselik el, vagy csak nehezen. Összességében kevesebb lett a családi program az okostelefonok használata miatt.

A szülők többsége további hátrányként megemlítette, hogy a gyerekek nem, vagy kevesebbet olvasnak könyveket. Sem a klasszikusokat, sem a kortársakat nem ismerik, de még ponyvát sem olvasnak, sokan semmilyen könyvet, egyesek kevesebb könyvet, mint korábban.

a telefon türelmetlenné teszi az embereket

ő nagyon szeret olvasni, azzal nincs probléma, csak még szívesebben játszik a telefonon

„Érdeemes elmondani, hogy amióta ez a telefon rendelkezésre áll, azóta természetesen állandó civódások és alkuk tárgya lett a dolog, illetve radikálisan csökkent az az idő, amit olvasással tölt a gyermek. Igaz, sokat olvas, de ma már csak este, régebben napközben is sokat olvasott, ha nem volt jobb dolga. Még nem találtuk ki az arányokat, hogy pontosan mennyi a jó. Ő nagyon szeret olvasni, azzal nincs probléma, csak még szívesebben játszik a telefonon. Próbálkozunk időmaximalizálásban – hogy maximum mennyi időt lehet telefonozni –, illetve este van egy szabályunk, hogy lefekvéskor a telefont kint kell hagyni. Ezt néha próbálja megszegni, amit én néha észre szoktam venni.”

Két szülő említette a telefonhasználat hátrányaként az alvási és pihenési rutin felborulását, például a kistestvéreknek mesélt esti mese, az önálló olvasás, a beszélgetés megszűnését,

illetve azt, hogy a telefon megakadályozza a nyugodt rákészülést az alváásra. Magát az elalvást is nehezíti, mert a barátok fennléte zavarja azokat is, akik aludnának, a gyerekek közül többen még éjszaka is küldözgetnek a többieknek Facebook bejegyzéseket, kommenteket, teljesen értelmetlen és felesleges, lényegtelen dolgokról, csak azért, hogy jelezzék: fenn vannak. Viszont így a többieket sem hagyják aludni. Az a legbiztosabb, ha lefekvés előtt a gyerekek kikapcsolják vagy kiteszik szobájukból a telefonjukat, mert akkor teljes nyugalomban, fénytől és zajtól mentesen alhatnak.

A szülők viszonya az IKT-használati szokásokhoz, a szülői kontroll

A megkérdezett szülők úgy gondolják, hogy ebben az életkorban már nem szükséges a szülői ellenőrzés, a szülői kontroll a gyerekek felett. Korábban, kb. öt évvel ezelőtt, általános iskolás korukban még voltak szabályok (például a gépidő, a napi internetezés időtartama, lefekvés ideje), ma már jellemzően nincsenek. Az odafigyelés és a bizalom ápolása továbbra is szükséges, de konkrét szabályok már nem kellenek. A szülők egy része szerint, ha a gyerekek az alapvető együttélési és az ezzel kapcsolatos eszközhasználati szokásokat betartják (például azt, hogy evés közben nem játszunk és nem csetelünk), valamint ha a korukból és élethelyzetükből adódó kötelességüket teljesítik – ami elsődlegesen a tanulás és egy adott, elvárt tanulmányi átlag teljesítése –, akkor nincs miért beleszólni abba, hogy mikor és mennyit használják a gépeket. A szülőknek kell a gyerekeket úgy nevelni, hogy ne fűggenek a készülékektől, hogy

önállóan gondolkodjanak és a készülékek által adott tudást kritikusan kezeljék és megfelelően értelmezzék. A másik nézőpont szerint a gyerekek már maguk is tudják – a saját kárukon okulva –, hogy hol vannak a határok, meddig mehetnek el, ők kontrollálják saját magukat. Illetve egyes

szülők arról számoltak be, hogy ha a gyerekek nem teljesítik kötelességüket, például romlik a tanulmányi átlag, akkor tehetetlenek, nem tudják, hogyan és mitől tiltsák el a gyereket,

hiszen az elvett IKT-eszközt egy mássikkal azonnal pótolni tudják, ráadásul, ha ma valamelyik gyerek nincs fenn a közösségi oldalakon, akkor hamar kiközösítik a többiek. Kérdés számukra az is, hogy milyen alternatívát ajánlanak a tiltott tevékenységért cserébe.

Mi, kutatók, úgy látjuk, hogy a szabályok meghozatala és következtelen vagy egyáltalán be nem tartása sokkal rosszabb megoldás, mint ha nincsenek szabályok.

„Á, ma már nincs ilyen, mint régen. Igen, próbálkoztunk, régebben volt gépidő, még nagyon régen, mondjuk öt-tíz éve, volt technikamentes nap – az a vasárnap volt –, [a gyerekek] gyűlöltek, de azért működött. De akkor még elmentünk kirándulni, ide, oda, amoda, egy órát játszhatott, másfelet, kettőt. Aztán volt, hogy plusz gépidőt lehetett vásárolni jó jegyért, meg ha olvastott. Ezek elég hosszú ideig működtek, de aztán ezek is elkoptak. Meg az is az igazság, hogy nem tudok alternatívát kínálni nekik. Most mondjam azt, hogy kapcsold ki a gépet és gyere le, társasozzunk? Nem jön le. Nem szereti.”

„Szerintem nem szükséges [a szabályozás]. Azért nem, mert mi mindig, mindent megbeszélünk, és megbízom bennük. Ha

van valami gond, akkor azt ők úgyis azonnal jelzik. Mondjuk azt be kellene vezetnem, hogy a nagylány a hétvégeken megnyit ül a laptopja előtt, mert van, amikor reggel kilenctől este kilencig, meg hajnali háromig, négyig, és ezen már többször komolyan elgondolkodtam... Eldugom a laptopokat... De akkor meg tanulni sem tud. Meg én igazán úgy vagyok ezzel, hogy ha tanulnak és más feladatokat teljesítenek, akkor igazán nincs miért elvenni.”

„Azt látom, hogy a telefont azért néha letehetné. Már megpróbáltunk mindenféle szabályokat, korlátokat bevezetni, hogy, mondjuk, este tízig vagy kilencig lehet... Ezt megbeszéltük vele, egy ideig ment is, mert a gyerek is tudja, hogy aludni kell. De mivel mostanában én alszom el hamarabb, ez már nem kontrollálható.”

„Azt nem szeretem, amikor az ebédnél sem tudják lerakni. Azért nagyon haragszom. Nem veszem ki a kezükből, rájuk szólok, de néha a férjem is rossz példával jár elől. Én mindig kérem, hogy legalább ebédnél ne, nem igaz, hogy addig nem lehet lerakni. Egyfolytában csak csipog a telefon, csipog a telefon, én meg mondom: legalább halkítsd le. Nem igaz, hogy arra a fél órára, amíg ebédelünk, amíg eszünk, addig nem lehet... Engem ez nagyon idegesít.”

Ki kell emelnünk a szülői példamutatót, a szülői mintát, amire már több idézet is utalt. Akkor hiteles a szülő, akkor veszi őt komolyan a gyerek, akkor tekinti partnernek, ha úgy beszél vele, úgy figyel rá, hogy nem nézegeti közben a telefonját, és általában sem cserel, miközben kommunikál egy másik emberrel. Akkor lehet elvárni a gyerektől a helyes eszközhasználatot, ha a szülők is helyesen használják azokat.

A magánélet, a privát szféra biztosítása a szülők számára is fontos. Tudják, hogy a 15–19 éves kamaszoknak ez kiemelten érzékeny pontjuk, minden kamasznak vannak és maradjanak is titkaik, ez náluk létszükséglet, és ezt a szülők tiszteletben tartják. Nem leskelődnek utánuk, nem hívogatják őket, nem törik fel a fiókjaikat és nem nézelődnek a Facebook-oldalukon. Korábban, a pár évvel ezelőtti

Facebook megjelenéskor, amikor a gyerekek elkezdtek használni, az anyukák még időnként megnézték, mit tesznek ki a gyerekek, ellenőrizték őket, de mivel látták, hogy nincs probléma, ezt abbahagyták.

ma, ezt abbahagyták.

„Régen rajtaütésszerűen megnéztem a képeit, vagy megkértem, hogy mutassa meg, de soha nem találtam olyat, amire azt mondtam, hogy nem. Egyiknél sem. Most a nagylány néha meg szokta mutatni, de nem szoktam ellenőrizni.”

„Az az igazság, hogy volt egy idő, amikor rendszeresen belenéztam az ő facebookjába, csak azért, hogy így lecsékkoljam, mégis mik vannak ott. Nem tudom, hogy ezt tudja-e. Most már nem nézem, és nem is lenne gond, ha belenéznék. Szerintem ő akkor nem tudta, hogy én belenézek.”

Mindegyik szülő interjúalanyunk megtalálható a gyereke Facebook-ismerősei között, hogy legalább minimális szinten tudják követni gyerekük kommunikációját, de ezt is csak a biztonság kedvéért teszik. Ha nyitva marad a gyerek Facebook-oldala, akkor egyes szülők beleolvasgatnak az üzenetekbe, mások azonnal kilépnek a fiókból, de egyikük sem szokott módszeresen „kémkedni” a gyereke után. Ezzel példát is mutatnak arra vonatkozóan, hogy mindenkinek tiszteletben kell tartani a

minden kamasznak vannak és maradjanak is titkaik, ez náluk létszükséglet, és ezt a szülők tiszteletben tartják

privát szféráját. Megbízhatnak bennük, hiszik, hogy tudja a gyerek, mit szabad és mit nem szabad egy online felületen, és vállalja tetteiért a felelősséget. A gyerekek is néha belenéznek a szülők fiókjába, ha az nyitva marad, de unalmasnak találják. Ráadásul az egymás kommunikációjába történő módszeres belelésés komoly félreértéseket is szülhet, akár kapcsolatok mehetnek rá erre.

„Nem, nem zavarja [ha nyitva marad a fiókja], tudja, hogy nem szoktam belenézni. Sőt, ha ott ül és játszik vagy facebookozik, és én bemegyek és ott állok mögötte akár öt percig is, látom, mit ír, akkor sem szokott rám szólni, nem zavarja. Vagy ha éppen igen, kikapcsolja és átmegy másra.”

„Szeretem, hogy be vannak nekem jelölve a gyerekeim [a közösségi oldalakon]. Hogy amit ők föltraknak – vagy bejelölik őket vagy bármi –, az nekem rögtön megjelenik. Be vagyok jelölve náluk. Ezt nem is nagyon kellett kérni. Így legalább a minimálisat látom. Ez egy kis ellenőrzés, biztonság, kontroll. Egy kicsit az.”

Az iskolai IKT-eszközhasználat

Szülő interjúalanyaink szerint gyorsabban, hatékonyabban tanulnának a gyerekek, ha a tanárok különböző digitális eszközöket is használnának az órákon, keverve a hagyományos oktatási módszerekkel. A mai gyerekek fogékonyabbak az új, digitalizált tanulási módszerekre, sokkal vizuálisabbak, mint a szülők korosztálya, sokkal magasabb lett az ingerküszöbük, nem tudnak sokáig figyelni. Ki kell találnia valamit a tanárnak, hogy lekösse őket.

Ez egy kis ellenőrzés, biztonság, kontroll. Egy kicsit az.

„Sokkal vizuálisabbak, mint mi voltunk ebben a korban, sokkal magasabb lett az ingerküszöbük, tehát olyan tíz percnél tovább nem tudnak koncentrálni órán, hacsak valamit ki nem talál a tanár. És az ne az asztalon táncolás legyen, mert az egyoldalú kommunikáció.

Az már nem megy, azt meg kell törni, de hogy mivel töri meg a tanár... Annyi mozit néznek [a gyerekek], annyi videót, annyi játékot, ami sokkal

ingergazdagabb, mint mondjuk egy egyoldalú oktatás, hogy szerintem változtatni kell. Muszáj.”

„Teljesen jó bevinni [a digitális eszközöket], ha valóban kibasználják azt a plusz funkciót, amit ezek nyújtani tudnak. Ha ezért viszik be, az nagyon jó, de inkább azt látom, hogy a tanárok nem igazán tudják még kibasználni a lehetőségeket. Néha olyan előadásokat tartanak, mintha kivetítenék azt, amit előtte papírra leírtak.”

„Biztos van ennek jó oldala is, mert sokkal többet nyújt, mint egy tankönyv, sokkal több ismeretet tudnak a diákoknak átadni, tehát lehet szerintem ezt jóra használni, de tudni kell, mire és hogyan érdemes.”

Élni kell a technikai lehetőségekkel és el kell fogadni őket, illetve alkalmazkodni kell a gyerekek igényeihez és elvárásaihoz is. Természetesen van példa arra is, amikor ez történik. Egyik, akkor még 15 éves alanyunk osztályában irodalomórán az *Odüsszeiát* úgy dolgozták fel, hogy el kellett olvasni és blogot írni róla. Ennek nagy sikere volt, a gyerekek élvezték – és el is olvasták – a könyvet.

„Szerintem kikerülhetetlen [az IKT-eszközök használata az oktatásban], annyira benne élnek a gyerekek, hogy ezeket használják. Vagy ha egy tanár érintkezik velük, akkor azt látom, hogy Facebookon valamilyen aktuális projektre csoport szerveződik, és oda adnak feladatokat, tehát a tanárok ezt használják aktívan. Nem is zavarja a gyerekeket, de azt nem szeretik, ha értelmetlen.”

Több szülő is tapasztalta, hogy iskolájukban vannak ugyan oktatási IKT-eszközök, például digitális tábla, de azt egyáltalán nem használják a tanárok, még ki sincs csomagolva a berendezés. Pedig használatát idős és fiatal tanár egyaránt meg tudja tanulni, és be tudja őket vonni a munkájába. Inkább a tanárok hozzáállásával és motivációjával, ambíciójával van probléma. A szülők szerint nyitottnak kell lenni az új dolgok felé. Ha a szülők vagy a munka világában az előző generáció tud alkalmazkodni – és kell is alkalmazkodnia – a munkája miatt az IKT fejlődéséhez, ha minimális vagy optimális szinten meg tudja tanulni a különböző eszközök használatát, akkor egyes pedagógusok miért nem tudják?

Emellett viszont több interjúalanyunk kiemelte, hogy az érdekes és informatív tanóra nem elsősorban eszközfüggő, hanem tanárfüggő. Egy jó tanár mindennel fel tudja kelteni az érdeklődést, ha érdekes, magával ragadó, akkor a hagyományos módon is felkelti a gyerekek figyelmét, ők pedig szeretni fogják az adott tárgyat. Egy ilyen tanárnál már nem is kell látványos technikai eszköz a figyelem lekötésére és felkeltésére. És ugyanígy: egy érdekes,

izgalmas tantárgyat is el lehet rontani és meg lehet utálatni a gyerekekkel. Erőteljesen tanárfüggő, hogy milyen tárgyat szeretnek és tanulnak a gyerekek, nem az eszközökön múlik.

„Ha én tanár lennék, akkor kudarcnak érezném, hogy nem tudom lekötni a gyereket. De ha nem vagyok elég érdekes, akkor segítek magamon, és beemelek más eszközöket. Ennyi. Biztos használnám. Ha motiválni akar, akkor jobban jár a pedagógus, ha beépíti.”

a szülők szerint
nyitottnak kell lenni
az új dolgok felé

a tanárnak emberekkel
kell foglalkoznia, tehát
fontos, hogy feleltessen,
foglalkozzon a gyerekekkel,
ismerje őket, motiválja őket

Fontos kiemelnünk a szülők azon véleményét, hogy egy tanárnak a különböző infokommunikációs eszközök használata mellett meg kellene tartania diákjaival a személyes kapcsolatot is. Ez független az eszköztől. A tanárnak emberekkel kell foglalkoznia, tehát fontos, hogy feleltessen, foglalkozzon a gyerekekkel, ismerje őket, motiválja őket. A személyes kapcsolat és a személyes interaktivitás, valamint az IKT-eszközök használata nem egymást kizáró módozatok, hanem egymás kiegészítői.

Az iskolai okostelefon-használat

A szülők szabályoznák az okostelefonok iskolai használatát. Egyértelmű szabályokra és keretekre lenne szükség, hogy a gyerek is tudja, mit szabad és mit nem, illetve minek milyen következményei vannak. Például a telefon óra előtt ki kellene tenni az asztalra, vagy leadni a tanárnak, hogy órán ne nézegessék és ne játszanak rajta. Ha a tanár

azt mondja, hogy az óra anyagához kell, akkor vegyék elő és használják.

Egyik korábbi gyerek interjúalanyunk iskolájában is harc folyt az okostelefon használatáról a szülők és a vezetés között,

mert a gyerekek olyan sokat telefonoznak az órákon, hogy az már nehezen kezelhető. A szülők egyik része azt akarta, hogy tiltsák ki a telefont az iskolából. Másik részük – a tanárokkal együtt – úgy gondolta, hogy ha a gyerek unja az órát, akkor legalább csöndben játszik és nem zavar. A 18 éves fiú interjúalanyunk szülei azt képviselték, hogy ne tiltsák a telefont, hanem építsék be az oktatásba, hiszen mindent onnan néznek a gyerekek. Ennek az eszköz-feltételei megvannak abban a középiskolában. Ezeket a feltételeket az iskola is és a szülői közösség is elfogadta, de a gyerekeknek is meg kellett ígérniük az önkorlátozást, például azt, hogy nem játszanak órán.

Az iskolában dolgozatíráskor a telefonos puskázásról a szülők is tudnak, és sürgősen megoldandó problémának tartják. Elmondták, hogy a gyerekek szerint ez a jelenség ma már természetes és mindennapos. Több alanyunk gyereke lelkiismeretesen, sokat tanulva készül a dolgozatokra, míg osztálytársai közül egyre többen lefotózzák a könyvet, és dolgozat alatt puskáznak. Néha ezeknek a gyerekeknek jobban sikerül a dolgozat, és jobb jegyet kapnak, mint azok, akik tényleg tanulnak. Ez nagyon igazságtalan, és abba az irányba tereli a lelkiismeretes gyerekeket is, hogy ne tanuljanak, minnek, hiszen nem lesz jobb a jegyük. Ezt a helyzetet kezelnie kell az iskolának.

a telefonos puskázásról a szülők is tudnak, és sürgősen megoldandó problémának tartják

az okostelefon biztonságérzetet ad nekik, ha bármi történik, tudnak szólni és segítséget kérni

„Ő nem puskázós, tehát ő készül. Ha kettes, akkor kettes, de ő tanul. Aztán az osztálytársai egyre jobban puskáztak, de azt még úgy lehetett szűrni. De utána jött az, hogy a telefonnal lefotózni a feladatot, elküldeni – húsz perc múlva visszajön a megoldás, mert a két évvel idősebb báty, mondjuk, otthon megcsinálja, és csak le kell másolni. Na, ez azért öneki nagyon rosszul esett. De például most

[dolgozatot] írt valamiből és nekem írta, hogy mit jelent a mit tudom én, micsoda. Na most, ha ő ezt így le tudja írni – és nem egy szóval, hanem tizenötöt –, és nem vették észre, akkor itt bármit lehet. Akkor minnek az oktatási rendszer? Nekem ekkor ment el a kedvem az egészről. Vagy akkor a számonkérés minőségét, módszerét kell megnézni, visszatérni a szóbeli számonkérésre. Leülünk, itt egy papír, vedd elő, mondok három fogalmat, itt ülök melletted, írd le, mit jelent. És nincs telefon, nincs semmi.”

Élet IKT-eszközök nélkül

A szülők a telefonjukhoz nagyon ragaszkodnak, nem válnának meg tőle. Az okostelefon biztonságérzetet ad nekik, ha bármi történik, tudnak szólni és segítséget kérni. Ezenkívül sok információhoz jutnak

által, de ez a lehetőség nem elsődleges számukra. Máshogy is megoldanák valahogy a hétköznapi problémákat, és biztosítani tudnák a kommunikációt, ahogy korábban, amikor még nem volt okostelefonjuk.

Akiknek nem munkaeszközük a többi otthoni IKT-eszköz, azok le tudnának mondani róluk. Akiknek a munkahelyén adottak az IKT-eszközök, azok ott végeznék el azokat az ügyintézéseket vagy tennivalókat, amiket eddig az otthoni gépeken tettek.

A szülők időnként igénylik a teljes eszköz nélküliséget, jólesik nekik telefonok és más infokommunikációs eszközök félretétele. Erre általában nyaraláskor kerül sor, aki teheti, hétvégenként is megpróbálja.

„Az ma már látjuk a gyerekeken, hogy nekik kell. De én szeretek abszolút kivonulni, tehát kell az, hogy nem vagyok elérhető. De érdekes, ha olyan helyre megyek, ahol nincs [internet, tévérő]. Teljesen meglepő, de én ott azt a két hetet kibírom, minden további nélkül elvagyok. Nagyon funkcionálisan használom.”

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS KONKLÚZIÓ

Kutatásunkban középiskolás gyereket nevelő szülők IKT-eszköz használattal kapcsolatos attitűdjeinek és tapasztalatainak feltárását végeztük. A kutatás 2017 tavaszán készült, mélyinterjú és történetmesélés kvalitatív módszer keverékével, 10 szülő megkérdezésével. Lakhelyük Budapesten és környékén volt.

Vizsgálatunk eredményei szerint minden családtagnak van okostelefonja és azt kiegészítendő otthoni laptop, asztali számítógép vagy tablet. A szülők ezen IKT-eszközöket a munkavégzésen kívül ritkán használják, okostelefonjukon elsősorban és főként csak telefonálnak és üzeneteket váltanak. Az otthoni eszközöket a családtagok közösen használják.

A szülők mind érdeklődésben, mind hozzáállásban, mind kihasználtságban látnak különbséget köztük és gyerekeik között. A legtöbbször a gyerekek szokták megtanítani szüleiknek az eszközök, programok és alkalmazások használatának első lépéseit, utána már a szülők is elboldogulnak addig a szintig, amíg nekik kell. Abban minden szülő egyetért, hogy a gyerekek gyorsabban tanulnak ezen a téren, gyorsabban lépnek tovább és értenek meg dolgokat fejben is és manuálisan is. A gyerekek újszerű, más gondolkodásmódja és kognitív képességeik nem csak a számítástechnika terén nyilvánul meg. A generációs különbségek azonban nem jelentenek problémát vagy konfliktust a családokban.

A szülők több előnyét és több hátrányát is fel tudták sorolni a különböző infokommunikációs eszközöknek, de a megoldásban érdekelték: amennyire szükséges, alkalmazkodnak a jelenlegi helyzethez. Az IKT-eszközök előnyei között említették, hogy a családtagok napközben bármikor és bárhol elérhetőek, a gyerekeket biztonságban tudják, valamint tudás- és kölcsönös tapasztalat-átadást tesz lehetővé. Az eszközök, illetve a digitális világ hátrányaként említették a gyerekek korai felnőtté válását, a pillanat átélésének hiányát és bizonyos kognitív képességek megváltozását.

Az elmondásuk szerint ebben az életkorban már nem szükséges a szülői kontroll a gyerekek felett. Az odafigyelés és a bizalom ápolása továbbra is szükséges, de konkrét szabályok már nem kellenek. A szülői példamutatás, a szülői minta kulcsfontosságú. A privát szféra biztosítása és tiszteletben tartása a szülők számára is és a gyerekek számára is fontos.

Az iskolákban gyorsabban, hatékonyabban tanulnának a gyerekek, ha a tanárok különböző digitális eszközöket is használnának az órákon, keverve a hagyo-

mányos oktatási módszerekkel. Élni kell a technikai lehetőségekkel és el kell fogadni őket, illetve alkalmazkodni kell a gyerekek igényeihez és elvárásaihoz is. Alapvető probléma a tanárok IKT-eszközökhöz, illetve általában a digitális kultúrához való hozzáállása, de az érdekes és informatív tanóra nem eszköz-, hanem tanárfüggő. A személyes kapcsolat és személyes interaktivitás, valamint az IKT-eszközök használata nem egymást kizáró okok.

Az okostelefonok iskolai használata jelenleg problémát jelent, az iskolák tanácstalanok.

Az okostelefonok és általában az IKT-eszközök használata hatással van a családi kapcsolatokra, amelyek jelentősen változtak, és folyamatosan változnak jelenleg is. A családtagok együtt töltött ideje csökken, de a kapcsolatok intenzitása növekszik, a családtagoknak folyamatosan tudomásuk van egymásról, miközben a gyerekek nagyobb szuverenitást, önállóságot kapnak.

A digitális szakadék a szülők és középiskolás gyerekek között kisebb, mint ahogy a közvélekedés tartja. A mai közép-

iskolások szülei igényeiknek, munkahelyi követelményeiknek és szükségleteiknek megfelelően használják a különböző IKT-eszközöket és „haladnak a digitális korrall”.

A digitális eszközök rendszeres használatának következtében a 15–19 éves gyerekek ismeretszerzéshez való viszonya gyökeresen megváltozott; sokkal aktívabbá vált. A legfrissebb pszichológiai tanulmányok szerint (például *Daniel L. Schacter*, 2001 és *Racsmány Mihály*, 2005; 2006;

2008) ez a fajta tanulás sokkal hatékonyabb, mint a passzív, ismétlésen alapuló. Ennek alapján fontos változásokra volna szükség az iskolai oktatásban. Az okostelefonok és egyéb IKT-eszközök

a digitális szakadék a szülők és középiskolás gyerekek között kisebb, mint ahogy a közvélekedés tartja

tantermi használata erősíthetné az aktív ismeretszerzést, valamint a tanárral és az egymással való interaktivitást. Az élményalapú tanulás lehetőségeit nagyban kitágítják ezen új eszközök. Az iskolai oktatásban nagy figyelmet kellene szentelni annak, hogy a tananyagok és a tanórák felépítésében mikor előnyös a figyelemmegosztás (multitasking) módszere és mikor megy ez a hatékony tanulás rovására.

IRODALOM

- Dorner László, Hatvani Andrea, Taskó Tünde, Soltész Péter, Estefánné Varga Magdolna és Dávid Mária (2016): IKT-használat 10–18 éveseknél. Egy IKT-eszközhasználati kérdőív bemutatása. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **71.** 1/2. sz., 25-56.
- Gombos Péter, Hevérné Kanyó Andrea és Kiss Gábor (2015): A netgeneráció olvasási attitűdje – 14–18 évesek véleménye könyvekről, olvasásról, irodalomról – egy felmérés tanulságai. *Új Pedagógiai Szemle*, **65.** 1–2. sz., 52-66.
- Havassy András (2016): Az okostelefon használatának néhány lehetősége és tapasztalata a gimnáziumi oktatásban. *Új Pedagógiai Szemle*, **66.** 9–12. sz., 80-87.
- Kárpáti Andrea, Kis-Tóth Lajos, Racsko Réka és Antal Péter (2015): Mobil infokommunikációs eszközök a közoktatásban: iskolai bevalás-vizsgálatok. *Információs társadalom*, **XV.** 1. sz., 7-25.
- Kiszelák Zsófia (2016): Modern vagy hagyományos oktatás? Interjú tanárokkal a digitalizálódásról. *Információs Társadalom*, **XVI.** 2. sz., 69-75.

- Kőrösi Gábor, Nemesztovszki Zsolt és Esztelecki Péter (2015): M-learning – a jelen vagy a jövő oktatási eszköze? *Új Pedagógiai Szemle*, **65**. 1-2. sz., 103-109.
- Mihalik Árpád, Szabó Éva és Kovács Péter (2014): A gyermek számítógép- és internethasználatának szülői kontrollja. *Alkalmazott pszichológia*, **14**. 1. sz., 47-58.
- Muhi B. Béla, Kőrösi Gábor és Esztelecki Péter (2015): Az m-learning alkalmazásának pedagógiai lehetőségei. *Információs Társadalom*, **XV**. 1. sz., 95-103.
- Racsmány Mihály, Lukács Ágnes és Pléh Csaba (2005): A verbális munkamemória magyar nyelvű vizsgálóeljárásai. *Magyar Pszichológiai Szemle*, **60**. 4. sz., 479-505.
- Racsmány Mihály és Conway, Martin A. (2006): Episodic inhibition. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory & Cognition*, **32**. 1. sz., 44-57.
- Racsmány Mihály, Conway, Martin A., Garab, Edit A. és Nagymáté Gábor (2008): Memory awareness following episodic inhibition. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, **61**. 4. sz., 525-534.
- Schacter, Daniel L. (2001): *The seven sins of memory: How the mind forgets and remembers*. Houghton Mifflin Company, Boston – New York.
- Sólyom Barbara (2015): Középiskolások okostelefon-használati szokásai 2015-ben. *Információs társadalom*, **XV**. 2. sz., 55-68.
- Sólyom Barbara (2016): Általános iskolások okostelefon-használati szokásai 2016-ban. *Információs társadalom*, **XVI**. 1. sz., 29-45.
- Szunyoghné Bogdán Hajnalka (2015): A digitális pedagógia helyzete és sajátosságai az alapfokú oktatásban. *Iskola-kultúra*, **25**. 2. sz., 58-75.

Az élet körforgása – Annus Luca, 5. o., II. helyezett, Szegő Gábor Ált. Isk., Szolnok, felkészítő tanár: Rontó Péter Pál